

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انتشارات
۸۲۸

سیاست در عصر دیجیتال

انقلاب چهارم صنعتی و تحول سیاست

دکتر روح‌اله اسلامی شعبجره
استادیار دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه: اسلامی، روح‌الله، ۱۳۶۴ - Eslami, Rohollah
 عنوان و نام پدیدآور: سیاست در عصر دیجیتال؛ انقلاب چهارم صنعتی و تحول سیاست/ روح‌اله اسلامی شعبجره، ویراستار ادبی هانیه اسدپور فعال مشهد..
 مشخصات نشر: مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری: ۵۱۲ ص: مصور، جدول.
 فروست: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد؛ ۸۲۸.
 شابک: ISBN: 978-964-386-520-7
 وضعیت فهرست‌نویسی: فا.پا.
 یادداشت: کتابنامه: ص. [۴۸۳]-۵۰۶. نمایه.
 موضوع: تکنولوژی اطلاعات -- جنبه‌های سیاسی
 Information technology -- Political aspects
 Industry 4.0
 Technology -- Political aspects
 Internet -- Political aspects
 Internet and international relations
 Technology and international relations
 انقلاب صنعتی چهارم
 تکنولوژی -- جنبه‌های سیاسی
 اینترنت -- جنبه‌های سیاسی
 اینترنت و روابط بین‌المللی
 تکنولوژی و روابط بین‌المللی
 شناسه افزوده: دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات، ناشر.
 رده‌بندی کنگره: JF۷۹۹/۵
 رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۰۲۸۵
 شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۸۲۰۷۶۷

سیاست در عصر دیجیتال؛ انقلاب چهارم صنعتی و تحول سیاست

پدیدآورنده: دکتر روح‌اله اسلامی شعبجره
 ویراستار ادبی: هانیه اسدپور فعال مشهد
 مشخصات: وزیری، ۱۰۰ نسخه، چاپ دوم، زمستان ۱۴۰۲ (اول، ۱۴۰۱)
 چاپ و صحافی: چاپخانه دقت
 بها: ۳/۳۰۰/۰۰۰ ریال
 حق چاپ برای انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد محفوظ است.

مراکز پخش:

فروشگاه و نمایشگاه کتاب پردیس: مشهد، میدان آزادی، دانشگاه فردوسی مشهد، جنب سلف یاس
 تلفن: ۳۸۸۳۳۷۲۷ - ۳۸۸۰۲۶۶۶ (۰۵۱)
 مؤسسه کتابیران: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، بین روانمهر و وحید نظری، بن‌بست
 گشتاسب، پلاک ۸ تلفن: ۶۶۴۸۴۷۱۵ (۰۲۱)
 مؤسسه دانشیران: تهران، خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت) نبش خیابان نظری، شماره ۱۴۲
 تلفکس: ۶۶۴۰۰۲۲۰ - ۶۶۴۰۰۱۴۴ (۰۲۱)

<http://press.um.ac.ir>

Email: press@um.ac.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۹
فصل ۱- مقدمه، چهارچوب تئوریک	۱۱
طرح مسئله	۱۱
۱- پیشینه تاریخی: سه دوره تحول رابطه تکنولوژی و سیاست	۱۱
۱-۱ تکنولوژی‌های طبیعی و دم‌دستی	۱۱
۲-۱ تکنولوژی‌های مکانیکی و مدرن	۱۵
۳-۱ تکنولوژی‌های اطلاعاتی و دیجیتالی	۱۸
۲- مرور ادبیات و مفاهیم: سیاست و تکنولوژی اطلاعات	۲۰
۱-۲ تکنولوژی اطلاعات چیست؟	۲۱
۲-۲ سیاست چیست؟	۲۴
۳- تبیین رابطه مفهوم «سیاست هوشمند» با منطق‌های سه‌گانه سیاست و تکنولوژی اطلاعات	۲۶
۴- مسئله پژوهش	۳۱
۵- سؤالات پژوهش	۳۱
۶- فرضیه‌های پژوهش	۳۱
۷- چهارچوب تئوریک (تکنولوژی زیربنای شکلی و محتوایی تغییرات سیاسی)	۳۳
فرمول ارتباط تکنولوژی به محتوا و شکل سیاست	۳۴
۸- مدل تکنولوژی قدرت (حکومت‌مندی)	۳۵
خرد دولت در حکومت اندیشی	۳۶
حکومت و جمعیت (سیاست مشرف بر حیات)	۳۹
حکومت‌مندی انضباطی	۴۳
جمع‌بندی	۴۵
فصل ۲- انقلاب چهارم صنعتی و ظهور تکنولوژی‌های جدید	۴۷
هوش مصنوعی و تحولات تکنولوژی از ۲۰۱۰ به بعد	۴۷
انقلاب صنعتی چهارم	۴۷
تکنولوژی‌های جدید	۴۸
مراحل فناوری‌های جدید (۲۰۱۰ به بعد)	۴۸
هوش مصنوعی	۴۹

۵۱.....	تعاریف هوش مصنوعی
۵۲.....	انواع هوش مصنوعی
۵۵.....	زیرمجموعه‌های هوش مصنوعی
۶۱.....	کاربردها و تأثیر برآوردهای هوش مصنوعی
۶۱.....	کاربردهای هوش مصنوعی
۹۰.....	پیش‌رانه‌های عصر دیجیتال
۹۲.....	دیجیتال
۹۵.....	زیست‌شناسی
۹۷.....	پویایی کشف
۹۷.....	پیش‌بینی آینده احتمالات منفی از منظر هوش مصنوعی
۱۰۰.....	تغییرات بنیادی براساس انقلاب صنعتی چهارم دورنمای تکنولوژی تا سال ۲۰۲۵.....
۱۳۱.....	فصل ۳- گسست پارادایمی و انقلاب مفهومی در سیاست داخلی
۱۳۶.....	شبکه‌ای شدن دولت
۱۳۸.....	وضعیت حاکمیت در دولت
۱۳۹.....	أ. تکنولوژی و تحوّل مفهوم قدرت
۱۴۶.....	ب. بحران دولت و ازدست‌دادن کنترل
۱۵۶.....	۲- حکومت‌مندی و تحوّل حکمرانی در عصر اطلاعات
۱۵۶.....	حکومت‌مندی
۱۵۹.....	دولت‌گرایی
۱۶۰.....	زیست‌سیاست
۱۶۴.....	استثنا
۱۶۶.....	آزادی
۱۶۷.....	أ. عبور از حکومت‌مندی مکانیکی به حکومت‌مندی کوانتومی عصر دیجیتال
۱۷۲.....	فناوری برای سیاست‌گذاری دقیق جامعه
۱۷۵.....	اطلاعات
۱۷۵.....	مکانیک
۱۷۹.....	فلسفه
۱۸۰.....	فرهنگ اجتماعی
۱۸۱.....	کنترل
۱۸۵.....	نظارت
۱۸۷.....	ب. بحران دولت و تغییر شکل دولت مکانیکی به دولت کوانتومی
۱۸۹.....	مشروعیت دموکراتیک
۱۹۱.....	معکوس کردن وضعیت نظارت دولتی
۱۹۴.....	پاسخ‌گویی الگوریتمی

۱۹۵.....	حکمرانی اینترنتی
۲۰۱.....	۳- دیوان‌سالاری و بوروکراسی در عصر دیجیتال
۲۰۱.....	حکمرانی اجتماعی
۲۱۲.....	۴- سرنوشت دموکراسی پس از انقلاب چهارم صنعتی
۲۱۲.....	أ. کشاکش فرد و جامعه و ظهور هویت‌های جدید
۲۲۲.....	ب. اجتماعات تصویری و سرنوشت دموکراسی
۲۶۱.....	ج. اعتراض و شورش علیه حکومت در عصر دیجیتال
۲۷۳.....	د. مطبوعات و رسانه‌ها در عصر دیجیتال
۲۸۷.....	۵- کارویژه‌های متحول حکومت در عصر اطلاعات
۲۸۷.....	أ. امنیت سایبری در عصر دیجیتال
۲۹۶.....	ب. سیاست‌های پول و اقتصاد در عصر اطلاعات
۳۱۳.....	فصل ۴- گسست پارادایمی و انقلاب مفهومی در سیاست خارجی
۳۱۳.....	۱- آشوب و انقلاب در سیاست جهانی
۳۱۳.....	أ. آشوب در سیاست جهانی در ابتدای قرن بیست و یک
۳۱۵.....	تکنولوژی به مثابه متغیر تغییرات
۳۱۶.....	اطلاعات
۳۱۷.....	تکنولوژی‌های اطلاعات
۳۲۰.....	آشوب و تکنولوژی‌های اطلاعات در جهان سیاست
۳۲۱.....	پارامتر سطح خرد
۳۲۵.....	پارامتر کلان
۳۲۶.....	پارامتر کلان خرد
۳۲۸.....	تغییر یا ادامه
۳۳۰.....	ب. انقلاب تکنولوژی اطلاعات و تغییر شکل و محتوای روابط بین‌الملل
۳۳۳.....	بازگشت نسبی و تحول سیاست بین‌الملل
۳۳۳.....	اولین انقلاب ارتباطات
۳۳۵.....	جنبه تاریک
۳۳۸.....	ارتباطات در قرن بیستم: انقلاب دوم
۳۳۹.....	ارتباطات و قدرت دولت
۳۴۲.....	دولت‌ها و توسعه فناوری ارتباطات
۳۴۳.....	انقلاب سوم ارتباطات در پایان هزاره؟
۳۴۸.....	۲- تحول مفهوم امنیت و جنگ در عصر دیجیتال
۳۴۸.....	أ. تحول مفهوم امنیت
۳۵۰.....	بررسی ادبیات (پیشینه) عصر دیجیتال

۳۵۱.....	تغییر ماهیت قدرت
۳۵۲.....	کاهش نسبی قدرت بازیگران دولتی
۳۵۳.....	از تغییر کمی به پیامدهای کیفی
۳۵۴.....	گسترش زمینه‌های تهدید
۳۵۶.....	پیچیدگی به‌عنوان یک ویژگی کلیدی سیستم‌ها
۳۵۸.....	مفاهیم نظری و عملی
۳۵۹.....	مطالعات پیچیدگی و رفتار سیستم‌های پیچیده
۳۶۱.....	محدودیت‌های الگوی پیچیدگی
۳۶۲.....	آموزه‌ها و مفاهیم پارادایم پیچیدگی
۳۶۵.....	ب. خشونت و جنگ و ناامنی در عصر دیجیتال
۳۷۸.....	۳- تحول تعریف، نهادی، تکنیکی و راهبردی دیپلماسی در عصر دیجیتال
۳۷۸.....	أ. تطبیق دیپلماسی با عصر دیجیتال
۳۷۸.....	مدیریت فرهنگ سازمانی وزارتخانه‌های امور خارجه
۳۸۰.....	چهارچوب تحلیلی (نظری): مصنوعات، ارزش‌های گسترده، مفروضات اساسی
۳۸۶.....	ب. دیپلماسی دیجیتال - دیپلماسی دیجیتال انتقادی
۳۸۷.....	دیپلماسی در یک محیط دیجیتالی تحول‌پذیر (متغیر)
۳۸۸.....	سواد دیجیتالی و آگاهی در دیپلماسی
۳۸۹.....	نرم شدن اقدام دیپلماتیک
۳۹۰.....	فراتر از جست‌وجو برای توجه آنلاین
۳۹۰.....	توصیه سیاستی
۳۹۱.....	ج. روندهای (گرایش‌ها) موافق و مخالف با دیپلماسی دیجیتال
۳۹۲.....	زمینه (مفهوم): از رویکردهای نهادی تا اکوسیستمی
۳۹۳.....	فرایند: از واکنش تا اقدام عملی (عمل)
۳۹۴.....	ساختار: از تمرکزگرایی به «شبه شبکه‌ها»
۳۹۵.....	پسا (پس از) حقیقت: از استدلال مبتنی بر واقعیت تا واکنش (کالای) احساسی
۳۹۶.....	اتوماسیون (خودکاری): از ایجاد رابطه تا روبات متحرک
۳۹۸.....	آنتروپی استراتژیک: از خروجی‌های دیجیتال تا نتایج سیاست
۳۹۹.....	۴- رژیم‌های بین‌الملل در عصر دیجیتال
۳۹۹.....	أ. دولت‌ها در مواجهه با رژیم‌های بین‌الملل در عصر دیجیتال
۴۰۰.....	تعیین اجزای تشکیل‌دهنده رژیم بین‌المللی برای حفاظت از اطلاعات
۴۰۳.....	حفظ اثرات مثبت شبکه در اینترنت: اصول رژیم بین‌المللی برای تضمین اطلاعات
۴۰۳.....	مدل زیرساخت ارتباطات باز (OCI)
۴۰۴.....	تحولات نظارتی و فناوری حامی اصول مدل OCI
۴۰۵.....	مفهوم اثرات مثبت شبکه و ارتباط آن با تضمین اطلاعات

- ۴۰۶..... دولت‌ها و تجارت‌ها: مؤلفه‌های اصلی در رژیم بین‌المللی تضمین اطلاعات
- ۴۰۷..... همکاری بین دولت‌ها: نئورالیسم و نهادگرایی نئولیبرال
- ۴۰۸..... هرج و مرج و وابستگی متقابل: دو مفهوم متمایز اما مرتبط
- ۴۰۹..... مباحثه نئورالیسم و نهادگرایی نئولیبرالیسم
- ۴۰۹..... نئورالیسم و بدبینی آن نسبت به همکاری‌های بین‌المللی
- ۴۱۱..... نهادگرایی نئولیبرال و رویکرد مثبت آن در قبال همکاری‌های بین‌المللی
- ۴۱۲..... همکاری میان تجارت‌ها: مورد اتحادهای استراتژیک
- ۴۱۴..... اتحادهای استراتژیک و نقش کاربردی استانداردها
- ۴۱۴..... شباهت‌های بین استانداردها و رژیم‌های بین‌المللی
- ۴۱۵..... منافع دولت‌ها از تضمین اطلاعات
- ۴۱۷..... منافع تجاری در تضمین اطلاعات تجارت‌ها
- ۴۲۰..... ب. پویایی سیاست بین‌المللی و تنظیم گردش داده‌ها: دور زدن محدودیت‌های داخلی
- ۴۲۰..... تکنولوژی و جهانی‌سازی: یک چالش نظارتی
- ۴۲۳..... استراتژی‌های نظارتی: پیامدهای قدرت و امنیت
- ۴۲۴..... مجامع نظارتی: گروه هشت و شورای اروپا
- ۴۲۶..... دور زدن محدودیت‌های داخلی: «سیاست‌شویی» بین‌المللی
- ۴۲۸..... گروه هشت وزرای داخلی و دادگستری ۲۰۰۲
- ۴۲۹..... خرید محکمه و طرح کلی
- ۴۳۱..... ج. ملی‌سازی بین‌المللی: فناوری اطلاعات و احترام دولت به حقوق بشر
- ۴۳۲..... دیدگاه مثبت در مورد اتصال و حقوق بشر
- ۴۳۲..... ورود اطلاعات به داخل
- ۴۳۶..... انتقال اطلاعات به خارج
- ۴۳۷..... دیدگاه منفی در مورد اتصال و حقوق بشر
- ۴۳۹..... دیدگاه صفر در مورد ارتباطات و حقوق بشر
- ۴۴۲..... سنجش میزان توجه دولت به حقوق تمامیت جسمانی شهروندان
- ۴۴۵..... د. جنسیت، سازمان‌دهی زنانگی و اینترنت
- ۴۴۶..... روابط بین‌الملل و اینترنت
- ۴۴۹..... قالب‌ریزی شبکه
- ۴۵۳..... اینترنت جنسیتی
- ۴۵۸..... گسترش شبکه
- ۴۶۴..... سازمان‌دهی آنلاین زنان: فعالیتهای ضد هژمونیک؟
- ۴۶۵..... نتیجه‌گیری
- ۴۶۵..... حکومت‌مند شدن

۴۶۶.....	تکنولوژی و تحوّل شکل و محتوای سیاست
۴۶۷.....	تکنولوژی زیربنای تحولات و راه‌حل مشکلات کشور
۴۷۲.....	مدلی برای ایران هوشمند
۴۷۲.....	مدل ساخت حکومت‌مندی در جمهوری اسلامی ایران
۴۷۶.....	فلسفه، دکترین و سیاست وضع موجود ایران برای فضای دیجیتال
۴۷۶.....	فلسفه
۴۷۸.....	دکترین
۴۷۸.....	سیاست
۴۷۸.....	چهار سناریو برای ایران
۴۷۸.....	۱- سناریوی حکومت‌مندی انضباطی مدل کره شمالی و چین (میانه)
۴۷۹.....	۲- سناریوی حکومت ورشکسته لیبی، سوریه، عراق و افغانستان (بدبینانه)
۴۸۰.....	۳- سناریوی حکومت هوشمند و بهره‌گیری از عصر دیجیتال سنگاپور، امارات (خوش‌بینانه)
۴۸۱.....	۴- سناریوی رقابت چهار ساخت و الگوی ایرانی و بومی تداوم وضعیت کج‌دارومریز امروز
۴۸۳.....	منابع
۵۰۷.....	نمایه

مقدمه

در ابتدای اختراع رایانه و ارتباط یافتن آن‌ها با یکدیگر در سرتاسر جهان اندیشمندان علوم انسانی، سیاست‌مداران و دانشمندان فنی و مهندسی گمان کردند که ابزاری در راستای تکامل مدرنیته به وجود آمده است. به تدریج رایانه‌ها به اینترنت متصل شدند و از سال ۱۹۹۰ میلادی به بعد، تکنولوژی اطلاعات متغیر اصلی تحولات در اجتماعات بشری گردید. تکنولوژی اطلاعات تنها یک ابزار ارتباطی نبود، بلکه همان‌طور که هایدگر اشاره دارد، تکنولوژی‌ای بود که جهان زیست و سبک زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌کند؛ دگرگونی‌ای که نوعی گسست و انقلاب پارادایمی را به دنبال دارد. منطق مکانیکی عصر مدرن براساس رنسانس و انقلاب‌های صنعتی و سیاسی از سال ۱۶۰۰ میلادی به بعد باعث گسست از قرون وسطا و انتقال پارادایم‌های زندگی به دوره مدرن گردید. چنین گسستی در سطح فلسفی و معرفت‌شناسی و سطوح اقتصادی و سیاسی با ظهور تکنولوژی اطلاعات در حال وقوع است. تکنولوژی اطلاعات به تدریج پیشرفت کرد و به‌خصوص با اجرای نرم‌افزارهای مختلف در تلفن‌های همراه و شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی تحولی در ارتباطات انسانی شکل گرفت. در قرن بیست و یکم اقداماتی از قبیل خرید، رأی دادن، شرکت در نظرسنجی، سرمایه‌گذاری، اخذ مجوزهای گوناگون، تولید خبر، فیلم‌برداری و... با تلفن همراه امکان‌پذیر شد. نسل جدید تکنولوژی اطلاعات که به امکانات G5، هوش مصنوعی و اینترنت مجهز است آینده‌ای بسیار متفاوت را پیش‌روی بشر نهاده است.

یکی از عرصه‌های حیاتی و استراتژیک زندگی بشر حیطه قدرت و منازعات و سامان‌بخشی سیاسی است که در دوره مدرن براساس منطق مکانیکی دولت ملی سامان یافت؛ دولت ملی‌ای که براساس تعادل بوروکراسی و دموکراسی شکل گرفت. سیاست داخلی و خارجه در عصر مدرن براساس مصلحت و منافع ملی بر منطق مکانیکی تعادل و موازنه به وجود آمد. از سال ۱۹۹۰ میلادی به بعد، همه شکل و محتوای سیاست با گسست و دگرگونی پارادایمی مواجه شد. تمرکز اصلی کتاب پیش‌رو بر تحول سیاست از سال ۲۰۱۰ میلادی به بعد است؛ اینکه با ورود تکنولوژی اطلاعات و به‌خصوص تکامل

آن از سال ۲۰۱۰ میلادی به بعد چه تغییراتی در سیاست داخله و خارجه روی می‌دهد و در آینده سیاست در عصر دیجیتال چگونه است.

در این کتاب قصد بر این است که بررسی شود (سؤال اصلی) به لحاظ فلسفی، مبنایی و مفهومی، تحوّل تکنولوژی اطلاعات در انقلاب چهارم صنعتی چه تأثیری بر سیاست داخله و خارجه داشته و خواهد داشت؟ فرضیه اصلی چنین است که تکنولوژی اطلاعات باعث انقلاب و گسست مفهومی در تمام عرصه‌های سیاسی و در نتیجه تغییر بافتار و ماهیت دولت‌ملت شده است و در نتیجه ماهیت و عملکرد دولت ملی در عصر تحوّل دیجیتال و هوشمند با دوره‌های پیشین تفاوت بنیادین خواهد داشت.